

Європейський Союз – Україна

Співробітництво у сфері вищої освіти

Європейський Союз

Ви можете отримати інформацію та буклети про ЄС українською мовою за такою адресою:

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УКРАЇНІ
10, вул. Круглоуніверситетська, Київ, Україна 01024
Тел.: 38044 390 8010, факс: 38044 253 45 47,
Інтернет: <http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/>
Ел. пошта: delegation-ukraine@eeas.europa.eu,
delegation-ukraine-press@eeas.europa.eu
(Відділ преси та інформації)

Київ: Представництво ЄС в Україні, 2011

JA-32-11-721-UK-C
ISBN 978-92-9238-009-0
doi: 10.2775/18333

© Європейський Союз, 2011
Передрук з дозволу Представництва ЄС в Україні
Дизайн і друк: видавництво «Фенікс», квітень 2011

Надруковано в Україні

ЗМІСТ

Стисло про Європейський Союз	3
Лісабонський договір	3
Установи ЄС	4
Відносини Україна – ЄС	5
Європейська політика сусідства	6
Східне партнерство	7
Представництво Європейського Союзу в Україні	8
Програми допомоги Європейського Союзу в Україні	9
Вища освіта в Європейському Союзі	10
План дій ЄС із вдосконалення вищої освіти	11
Програми допомоги ЄС у сфері вищої освіти	13
Програма Темпус	14
Що таке програма Темпус?	14
Чому саме програма Темпус?	14
Темпус IV (2007–2013)	14
Хто може брати участь у проектах програми Темпус IV?	15
Які проекти фінансуються програмою Темпус IV?	15
Як взяти участь у програмі Темпус IV?	16
Участь України у програмі Темпус	16
Більше інформації про програму Темпус	17
Програма Еразмус Мундус	18
Що таке програма Еразмус Мундус?	18
Що означає назва Еразмус Мундус?	18
Чому саме Еразмус Мундус?	18
Основні напрями програми Еразмус Мундус	18
Як взяти участь у програмі Еразмус Мундус?	21
Більше інформації про програму Еразмус Мундус	21
Програма Жана Моне (Monnet Programme)	22
Що таке програма Жана Моне?	22
Що означає назва програми?	22
Основні напрями програми Жана Моне	22
Хто може брати участь у програмі?	23
Як взяти участь у програмі Жана Моне?	23
Участь України в програмі Жана Моне	24
Більше інформації про програму Жана Моне	24

Жити, навчатися і працювати в Європейському Союзі, займатися науково-дослідницькою діяльністю в найвідоміших університетах Європи – все це можливе сьогодні для студентів і науковців багатьох країн з-за меж ЄС, у тому числі й України. Сучасний світ вимагає від майбутніх фахівців та їхніх викладачів більше нових знань і навичок, вільного володіння іноземними мовами, досвіду міжкультурного спілкування. З огляду на це Європейська Комісія розглядає вищу освіту як один із ключових пріоритетів у рамках співпраці з сусідніми та іншими країнами. Вона розробляє й запроваджує нові та вдосконалює існуючі освітні програми, які передбачають стипендії та гранти для студентів і науковців на подальше навчання та проведення фахових досліджень у країнах Європи. В рамках щорічних міжнародних академічних програм ЄС навчаються чи ведуть наукову діяльність десятки тисяч викладачів, студентів і дослідників.

У цій брошурі ви знайдете не тільки загальні відомості про Європейський Союз і його відносини з Україною, а й детальний опис таких освітніх програм. Ця інформація стане у пригоді студентам, науковцям і викладачам українських університетів, які прагнуть навчатися, займатися дослідницькою та викладацькою діяльністю у вищих навчальних закладах ЄС, підвищити фаховий рівень і налагодити партнерські стосунки з освітніми інституціями інших держав.

СТИСЛО ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЄОЮЗ

Європейський Союз сьогодні – це 27 держав Європи, які об'єдналися на основі загальнолюдських і демократичних цінностей задля досягнення стабільності, миру та процвітання. ЄС є унікальним утворенням. Адже залишаючись незалежними суверенними державами, його члени заснували спільні інституції задля розв'язання питань, що становлять їхній спільний інтерес.

Історія створення Європейського Союзу розпочалася 9 травня 1950 року, коли міністр закордонних справ Франції Робер Шуман запропонував європейським країнам, насамперед Німеччині та Франції, об'єднати ресурси у вугледобувній і сталеливарній промисловостях. У результаті утворилася так звана «шістка», до якої ввійшли Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція. Вже 1951 року вони підписали Договір про заснування Європейського співтовариства вугілля і сталі, а 1957-го – договори про заснування Євро-

пейського Економічного Співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії. Саме ці шість країн і відкрили нові шляхи до досягнення спільної мети, базовані, головним чином, на економічній інтеграції. 1973 року до них долучилися Сполучене Королівство, Данія та Ірландія, у 1981-му – Греція, а 1986-го – Іспанія та Португалія. 7 лютого 1992 року підписано Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір), який розширив повноваження інституцій Співтовариства, а також запровадив нові форми співпраці між урядами держав – членів ЄС. У 1995 році до ЄС приєдналися Австрія, Фінляндія та Швеція. У 2004 році – відразу 10 країн: Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина та Чехія, а у 2007-му ще дві: Болгарія та Румунія. П'ять держав – Ісландія, Колишня Югославська Республіка Македонія, Туреччина, Хорватія та Чорногорія – є кандидатами на вступ до ЄС.

ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР

До 1 грудня 2009 року Європейський Союз у складі 27 держав функціонував на правовій основі, створеній колись лише для 15-ти. Це аж ніяк не задовольняло вимоги XXI століття. Якнайповніше реалізувати потенціал Європейського Союзу, зміцнити його позиції на міжнародній арені та модернізувати механізми ухвалення рішень був покликаний Лісабонський договір. Його підписали 13 грудня 2007 року. Чинності договір набув 1 грудня 2009-го, після завершення державами-членами всіх необхідних ратифікаційних процедур.

Попри поширені стереотипи, цей документ не означає утворення європейської наддержави і не позбавляє членів ЄС права на самостійну зовнішню політику. Водночас він допомагає їм краще формувати спільну позицію на міжнародній арені.

Лісабонський договір істотно змінив роль Європейського Парламенту, піднявши його на один рівень з Радою Європейського Союзу в законотворчій діяльності. Крім того, ним було запроваджено дві нові високі посади: постійного Президента Європейської Ради, якого вона обирає на два з половиною роки, та Високого представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки, який одночасно є Віце-президентом Європейської Комісії.

Крім того, було створено нову Європейську службу зовнішньої дії. Вона виконує функції дипломатичного корпусу, відповідального за відносини ЄС з країнами всього світу, а також за величезну гуманітарну та технічну допомогу менш розвинутим державам.

УСТАНОВИ ЄС

В ЄС існують три основні інституції, які ухвалюють рішення – Європейський Парламент, Рада Євросоюзу та Європейська Комісія. Цей трикутник розробляє політичні засади й закони, які застосовують в усьому Союзі.

Європейський Парламент – це законодавчий орган ЄС, який представляє громадян його держав-членів і обирається ними безпосередньо. З набуттям чинності Лісабонським договором Європарламент отримав такі ж законодавчі функції, як і Рада Європейського Союзу. Також Парламент спільно з Радою ЄС ухвалює бюджет Союзу.

Основні функції **Європейського Парламенту**:

- ✓ виконання законодавчої функції спільно з Радою – ухвалення законів ЄС (директив, положень тощо);
- ✓ ухвалення спільно з Радою ЄС щорічного бюджету Європейського Союзу;
- ✓ демократичний нагляд за діяльністю всіх інституцій ЄС.

<http://www.europarl.europa.eu/>

Рада ЄС – це законодавчий орган, що представляє держави-члени.

Основні функції **Ради**:

- ✓ ухвалення законодавства ЄС спільно з Європейським Парламентом;
- ✓ координація спільної економічної політики держав;
- ✓ ухвалення міжнародних угод ЄС;
- ✓ затвердження бюджету ЄС спільно з Європейським Парламентом;
- ✓ розробка та імплементація спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС;
- ✓ координація співпраці у кримінальних справах між національними судами та силами поліції.

У засіданнях Ради беруть участь міністри, які висловлюють позиції національних урядів. Найчастіше вона ухвалює рішення шляхом голосування кваліфікованою більшістю голосів (тобто за законодавчу пропозицію має бути віддано певну мінімальну кількість голосів). Наразі для голосування в Раді застосовують систему, закладену Ніццьким договором. Згідно з ним кваліфікована більшість має відповідати трьом умовам: 255 голосів Ради (тобто 73,9%), які представляють 14 з 27 держав – членів ЄС і не менше 62% його населення. Втім, за положеннями Лісабонського договору з 2014 року кваліфікованою більшістю вважатимуть як мінімум 55% голосів членів Ради (щонайменше 15 держав), які представляють принаймні 65% населення ЄС.

<http://consilium.europa.eu/>

Виборці 27 держав – членів ЄС обирають своїх представників до Європейського Парламенту кожні п'ять років. Він засідає у Страсбурзі (Франція) та Брюсселі (Бельгія), останні вибори відбулися у червні 2009 року. Зараз у складі Європейського Парламенту 736 членів (парламентаріє) з усіх 27 країн ЄС. Згідно з положеннями Лісабонського договору, після 2014 року ця кількість становитиме 750+1 (Президент Парламенту), а місця розподілятимуть за принципом «пониженої пропорційності»: мінімум шість представників від держави, максимум – 96. Президента Європейського Парламенту обирають на два з половиною роки. Зараз цю посаду обіймає Єжи Бузек (Польща).

Європейська Комісія – це орган виконавчої влади ЄС, колегія якої складається з 27 членів (по одному від кожної країни).

Європейська Комісія виконує такі основні функції:

- ✓ ініціює законодавчі пропозиції;
- ✓ упроваджує політику ЄС та управляє бюджетом;
- ✓ забезпечує дотримання європейського законодавства;
- ✓ представляє ЄС на міжнародній арені.

Також до основних функцій Європейської Комісії належать управління програмами зовнішньої допомоги ЄС і сприяння розвитку третіх країн.

Новий склад Комісії призначають щоп'ять років – через шість місяців після виборів до Європейського Парламенту. Згідно з Лісабонським договором, Президента Європейської Комісії затверджує більшість голосів Європарламент за поданням Ради ЄС. Вона ж призначає шляхом голосування кваліфікованою більшістю членів Комісії, після чого Європарламент затверджує весь її склад. Нинішня Комісія працює з 2010-го по 2014 рік. Президент Європейської Комісії – Жозе Мануел Баррозу (Португалія).

Інші установи ЄС, що відіграють ключову роль у функціонуванні Європейського Союзу:

- ✓ **Європейський Суд** стежить за дотриманням європейського законодавства;
- ✓ **Європейська рахункова палата** перевіряє належне використання фондів ЄС;
- ✓ **Європейський економічний і соціальний комітет** представляє громадянське суспільство, роботодавців і працівників;
- ✓ **Комітет регіонів** представляє регіональні та місцеві органи влади;
- ✓ **Європейський інвестиційний банк** фінансує інвестиційні проекти ЄС та сприяє розвитку малого бізнесу за допомогою Європейського інвестиційного фонду;
- ✓ **Європейський центральний банк** відповідає за європейську монетарну (валютну) політику;
- ✓ **Європейський Омбудсмен** уповноважений приймати скарги від громадян Європейського Союзу на незадовільну діяльність його установ або органів.

<http://europa.eu/>

ВІДНОСИНИ УКРАЇНА – ЄС

Європейський Союз та Україна почали будувати свої відносини відразу після набуття Україною незалежності 1991 року. Сьогодні вона – пріоритетний партнер ЄС у рамках Європейської політики сусідства та Східного партнерства.

Уперше ЄС та Україна встановили договірні відносини 1994 року, підписавши Угоду про партнерство та співробітництво, яка набула чинності 1998 року. На основі цієї угоди в лютому 2005 року було ухвалено План дій ЄС – Україна, який визначав програму політичних та економічних реформ і пріоритети на найближчу й середню перспективу. Два роки по тому сторони дійшли згоди, що чинна угода у багатьох аспектах уже не задовольняє вимоги часу, тому потрібен новий,

масштабніший документ, який би краще відповідав розвиткові їхніх відносин. Відтак, у березні 2007 року Україна та Європейський Союз розпочали переговори щодо Угоди про

асоціацію. Аби Україна краще підготувалася до реалізації майбутньої угоди, сторони ухвалили Порядок денний асоціації ЄС – Україна, який замінює попередній План дій ЄС – Україна. Крім того, Україна та Європейський Союз підписали низку документів, які регулюють їхні двосторонні відносини в різних галузях.

✓ У червні 2007 року було підписано Угоду про спрощення процедури видачі віз, яка полегшує отримання їх громадянами України. Угода набула чинності 1 січня 2008 року.

✓ З 1 січня 2010 року в повному обсязі почала діяти Угода про реадмісію. Вона містить чіткі зобов'язання та процедури для органів влади України та країн ЄС щодо способів і термінів повернення осіб, які нелегально перебувають на їхніх територіях.

Нині Україна та Європейський Союз обговорюють низку нових угод, зокрема:

✓ У грудні 2007 року розпочато переговори з Угоди про спільний авіаційний простір, яка передбачає об'єднання авіатransпортних ринків України та ЄС. Це сприятиме ефективнішому використанню ринку авіаперевезень, підвищенню якості послуг, розвитку транзитного потенціалу України та її інтеграції до європейських авіаційних структур.

✓ У листопаді 2008 року відбувся перший раунд переговорів з приєднання України до Договору про заснування Енергетичного співтовариства ЄС. Головною його метою є створення інтегрованого енергетичного ринку, посилення безпеки енергопостачання, забезпечення стабільної подачі електроенергії та мінімізація впливу на довкілля процесів, пов'язаних з енергопостачанням. У грудні 2009 року Рада міністрів Енергетичного співтовариства схвалила приєднання до нього України. Проте це стало можливим лише після того, як Верховна Рада в липні 2010 року ухвалила Закон «Про засади функціонування ринку природного газу», який відповідає внутрішньому законодавству Євросоюзу. Процес приєднання України до Договору про заснування Енергетичного співтовариства ЄС було завершено в грудні 2010 року, коли документ ратифікував український парламент.

✓ Після приєднання України до Світової організації торгівлі розпочалися переговори з Угоди про вільну торгівлю, яка стане складовою частиною Угоди про асоціацію. Майбутня глибока та всеосяжна Зона вільної торгівлі передбачатиме не лише лібералізацію торгівлі товарами та послугами, а й відповідність України нормам та стандартам ЄС.

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА СУСІДСТВА

Розширення Європейського Союзу, яке відбулося 1 травня 2004 року, заклало підґрунтя для історичних змін у політичних, економічних і географічних умовах існування Європейського Союзу та його нових сусідів.

Європейську політику сусідства (ЄПС) було розроблено для запобігання появі нових ліній поділу між розширеним ЄС і країнами, які з ним межують. ЄПС сприяє зміцненню добробуту, стабільності та безпеки в державах – членах ЄС та в сусідніх з ним країнах.

Європейська політика сусідства поширюється на Азербайджан, Алжир, Білорусь, Вірменію, Грузію, Єгипет, Ізраїль, Йорда-

нію, Ліван, Лівію, Марокко, Молдову, окуповані Палестинські території, Сирію, Туніс та Україну. ЄПС пропонує країнам-партнерам привілейовані відносини, побудовані на взаємному прагненні до спільних цінностей (демократія та права людини, верховенство права, ринкова економіка). Від того, наскільки поділяють їх країни-партнери, залежить інтенсивність відносин між ними та Європейським Союзом.

Практична реалізація ЄПС відбувається через Європейський Інструмент сусідства та партнерства. Протягом трьох років (2011–2013 рр.) Європейський Союз надасть своїм сусідам понад 5,7 млрд. євро для зміцнення політичної співпраці та розвитку еконо-

мічної інтеграції з країнами ЄС. 2 березня 2010 року Єврокомісія ухвалила 16 із 19-ти програм Європейського Інструменту сусідства та партнерства з бюджетом у 4,2 млрд. євро. Серед них:

- ✓ 13 нових програм для країн – учасниць ЄПС: Азербайджану, Алжиру, Вірменії, Єгипту, Грузії, Ізраїлю, Йорданії, Лівану, Марокко, Молдови, Сирії, Тунісу та України. Наразі ЄС підтримує демократичні трансформації в Єгипті, Тунісі та Сирії і збирається суттєво переглянути південний вектор політики сусідства з метою більшого сприяння демократичним перетворенням;

- ✓ перша в історії ЄПС програма підтримки Лівії. У відповідь на події початку 2011 року, в Брюсселі 11 березня відбулося надзвичайне засідання Європейської Ради. Лідери всіх 27 держав – членів ЄС засудили використання сили проти мирного населення та висловилися за відставку лідера Лівії Каддафі;

- ✓ нова регіональна програма розвитку східних сусідів ЄС (2010–2013 рр.) для підтримки Східного партнерства;

- ✓ нова міжрегіональна програма фінансування студентських обмінів, універси-

тетської та культурної співпраці, контактів між посадовцями місцевих та регіональних органів влади. Невдовзі Європейська Комісія розгляне ще три програми: спеціальну програму для Білорусі, міждержавну програму європейсько-середземноморського партнерства, а також програми з прикордонного співробітництва. Україна впродовж трьох років отримає в рамках ЄПС 470,1 млн. євро.

3 березня 2011 року на Всесвітньому безпековому форумі в Братиславі було розпочато стратегічний перегляд Європейської політики сусідства. У рамках посилення ЄПС Євросоюз збирається відкрити програми ЄС для участі країн Східного партнерства, поглибити співпрацю у сферах енергетики та транспорту, зміцнити роль громадянського суспільства, посилити співробітництво у сферах безпеки та регіональної політики. Однією з головних рис оновленого бачення Європейської політики сусідства є диференціація: підтримка країн-сусідів з боку ЄС чітко залежатиме від їхнього прогресу в здійсненні реформ.

СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО

20 березня 2009 року Європейська Рада затвердила нову ініціативу – Східне партнерство, яка стосується відносин ЄС з Вірменією, Азербайджаном, Білоруссю, Грузією, Молдовою та Україною. Це амбітне партнерство передбачає підвищення рівня політичної взаємодії, включаючи перспективу нового покоління угод про асоціацію, далекосяжну інтеграцію в економіку ЄС, спрощення процедури перетину його кордону; посилення механізмів енергетичної безпеки, а також збільшення фінансової допомоги.

Східне партнерство надає як двосторонні, так і багатосторонні можливості для посиленої співпраці. Основним інструментом двостороннього формату є Угода про асоціацію, що укладається з тими державами, які домоглися істотного поступу в

процесах становлення демократії, верховенства права, поваги до прав людини, запровадження ринкової економіки, а також у стабільному розвитку й належному урядуванні.

На багатосторонньому рівні в рамках Східного партнерства було створено чотири тематичні платформи у таких сферах:

А) демократія, належне урядування та стабільність;

Б) економічна інтеграція та конвергенція з політиками ЄС у конкретних галузях;

В) енергетична безпека;

Г) контакти між людьми.

У рамках кожної з чотирьох платформ було ухвалено спеціальні дворічні робочі

програми. Крім того, сторони вже розпочали реалізацію проектів щодо спільного управління кордонами, покращення умов інвестицій та торгівлі між ЄС і його східними сусідами, зміцнення культурних секторів та їх суб'єктів як вектору економічного та соціального розвитку, створення Спільної екологічної інформаційної системи країн регіону, активнішого залучення громадянського суспільства до створення та впровадження планів дій у рамках Східного партнерства.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УКРАЇНІ

У 1954 році у Вашингтоні відкрився перше закордонне представництво Європейського співтовариства вугілля та сталі. Згодом було створено глобальну мережу представництв Європейської Комісії, які ді-

яли у понад ста тридцяти країнах на всіх континентах. Ці дипломатичні установи відігравали важливу роль у представленні інтересів та популяризації цінностей Європейського Союзу.

Представництво Європейського Союзу в Україні:

10, вул. Круглоуніверситетська

Київ 01024, Україна

Тел.: +380 (44) 390-80-10

Факс: +380 (44) 253-45-47

Сайт: <http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/>

Ел. пошта: delegation-ukraine@ec.europa.eu

delegation-ukraine-press@ec.europa.eu

(Відділ преси та інформації)

Представництво Європейської Комісії в Україні зі статусом дипломатичної місії було відкрито у вересні 1993 року.

1 грудня 2009 року набув чинності Лісабонський договір, відповідно до якого представництва Європейської Комісії в усьому світі були перейменовані на представництва Європейського Союзу.

Головою Представництва Європейського Союзу в Україні є посол Жозе Мануел Пінту Тейшейра.

Головні завдання Представництва ЄС в Україні:

✓ сприяти політичним та економічним зв'язкам між Україною і Європейським Со-

юзом шляхом підтримки ефективного діалогу з урядовими установами та підвищення поінформованості про Європейський Союз, його інституції та програми;

✓ відстежувати реалізацію Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС і здійснювати моніторинг двосторонніх відносин у політичній, економічній, торговій та фінансовій сферах;

✓ інформувати про розвиток Європейського Союзу, роз'яснювати й відстоювати окремі аспекти політики ЄС;

✓ брати участь у впровадженні програм зовнішньої допомоги Європейського Союзу.

ПРОГРАМИ ДОПОМОГИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УКРАЇНІ

Європейський Союз є найбільшим донором України. Обсяг фінансової підтримки, яку ЄС надає їй з 1991 року, перевищив 3 млрд. євро і постійно збільшується. Щорічне фінансування за Національною індикативною програмою для України зросло з 47 млн. євро 2002 року до 126 млн. євро 2010-го. Оскільки Україна – привілейований партнер ЄС і бере участь у реалізації Європейської політики сусідства, вона користується перевагами Європейського Інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП). Головною метою ЄІСП є створення простору спільних цінностей, стабільності й добробуту, тіснішої взаємодії та поглибленої економічної та регіональної інтеграції через співпрацю у різних сферах.

У рамках Європейського Інструменту сусідства та партнерства на період 2011-2013 рр. пріоритетними є такі сфери діяльності:

Пріоритетна сфера співпраці 1: Належне державне управління та верховенство права

- 1: Правосуддя, свобода та безпека
- 2: Інтегроване управління кордонами

3: Адміністративна реформа та управління державними фінансами

4: Роззброєння

Пріоритетна сфера співпраці 2: Сприяння набуттю чинності Угодою про асоціацію між ЄС та Україною (у тому числі створення глибокої та всеосяжної Зони вільної торгівлі)

1: Сприяння набуттю чинності Угодою про асоціацію

2: Створення глибокої та всеосяжної Зони вільної торгівлі

Пріоритетна сфера співпраці 3: Стійкий розвиток

1: Енергетика, довкілля та зміни клімату, транспорт

2: Регіональний розвиток і розвиток сільської місцевості

Європейський Інструмент сусідства та партнерства пропонує більш гнучкі інструменти співпраці: програми Твіннінг (від англ. Twinning – подвоєння, споріднення) і TAІEX (Technical Assistance Information Exchange – Інструмент технічної допомоги та обміну інформацією). Ці програми

підтримують співробітництво між державними органами влади країни-партнера та відповідними установами в державах ЄС. Метою цих інструментів є сприяння інституційному розвитку державних органів влади та адаптація законодавства східних та південних країн – сусідів ЄС до його законодавства.

Твіннінг – ініціатива Європейської Комісії з допомоги країнам-бенефіціарам у розбудові сучасних та ефективних органів центральної і місцевої влади зі структурою, людськими ресурсами й управлінським потенціалом, які б дозволяли запроваджувати європейське законодавство на рівні стандартів ЄС. Визначальною рисою програми Твіннінг є безпосередній обмін досвідом в окремих галузях між державними органами держав – членів ЄС та їхніми партнерами в країнах-бенефіціарах.

Проекти Твіннінг діють у сферах акредитації, космічних технологій, санітарних і фітосанітарних заходів, регулювання ринку газу, юстиції, державної служби, транспорту, інвестиційної політики, внутрішніх справ, статистики та монетарної політики тощо. До багатьох з них долучено й Україну. 21 грудня 2010 року з Україною підписано нові угоди про фінансування у сфері транспорту, охорони навколишнього природного середовища й угоду на підтримку реалізації Євро-

пейської політики сусідства. На ці програми виділено 116 млн. євро.

TAIEX – це інструмент зовнішньої допомоги, яку Європейська Комісія надає для обміну інформацією з метою розбудови інституційної спроможності, необхідної для адаптації національного законодавства до європейських норм. У рамках інструменту TAIEX за рахунок коштів ЄС здійснюють такі види діяльності:

- ✓ надання експертів країнам-партнерам в якості радників, які допомагають розробляти законодавство за нормами та стандартами ЄС;
- ✓ навчальні візити, що дають змогу державним службовцям з країн-партнерів вивчати досвід держав ЄС у вирішенні практичних питань, пов'язаних із запровадженням і забезпеченням дотримання норм і стандартів ЄС;
- ✓ організація та проведення семінарів і робочих зустрічей з метою роз'яснення всіх аспектів норм і стандартів ЄС широкій аудиторії.

Упродовж 2010 року представники органів державної влади України отримали методичну допомогу в рамках понад 75 заходів TAIEX (як за кордоном, так і в Україні) у таких сферах як безпека та правосуддя, внутрішній ринок, транспорт, довкілля та енергетика, сільське господарство, державні фінанси, конкурентна політика тощо.

ВИЩА ОСВІТА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Європейський Союз визнає, що освіта та професійне навчання є життєво важливими для розвитку сучасного суспільства й економіки. Стратегія розвитку Європейського Союзу наголошує на необхідності налагодження співпраці між усіма країнами в цьому напрямку, а також обміну знаннями між ними.

Освіта є пріоритетним напрямом для урядів усіх країн – членів ЄС, втім, системи

освіти в цих країнах різняться. На європейському рівні освіта не регулюється «єдиною європейською політикою»: відповідальність за зміст та організацію навчального процесу несуть самі країни – члени ЄС, а Європейська Комісія відіграє лише допоміжну роль: надання освіти загальноєвропейського масштабу, сприяння підвищенню якості освіти і розвиткові системи безперервного навчання.

ПЛАН ДІЙ ЄС ІЗ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У 1997 році під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено й ухвалено Лісабонську конвенцію про визнання кваліфікацій, що належать до вищої освіти Європи. Цю конвенцію підписали 43 країни (в їх числі й Україна), більшість з яких сформулювали згодом принципи Болонської декларації. Лісабонська конвенція декларує наявність і цінність різноманітних освітніх систем і ставить за мету створення умов, за яких більша кількість людей, скориставшись усіма цінностями й здобутками національних систем освіти та науки, зможе бути мобільною на європейському ринку праці. 25 травня 1998 року міністри освіти Франції, Італії, Сполученого Королівства та Німеччини підписали Сорбонську декларацію «Про гармонізацію європейської системи вищої освіти», завдання якої – створення відкритого європейського простору вищої освіти, який має стати більш конкурентоспроможним на світовому ринку освітніх послуг. Основна ідея цих документів – двоступенева структура вищої освіти, використання системи накопичення та трансферу кредитів (ECTS), міжнародне визнання бакалавра фахівцем з вищою освітою, що надає особі кваліфікацію і право продовжувати навчання за програмами магістра.

19 червня 1999 року міністри освіти 29 європейських країн підписали Болонську декларацію, яка започаткувала так званий «Болонський процес», який на сьогоднішній день охопив майже всю Європу. Стратегічною метою Болонського процесу є створення Європейського простору вищої освіти, конкурентоспроможного та привабливого як для самих європейців, так і для студентів з усіх куточків світу. Європейський простір вищої освіти має забезпечити широкий доступ до якісної вищої освіти, яка базується на принципах демократії та незалежності університетів, їхньої наукової і дослідницької самостійності; активізувати мобільність студентів і науково-педагогічних кадрів; підготувати молодь до активного життя в демократичному суспільстві, закласти підвалини для професійної кар'єри й особистого розвитку.

Болонський процес є загальноєвропейською стратегією реформування вищої освіти, яка зосереджується на трьох елементах:

- 1) переході європейських вищих навчальних закладів на триступеневу структуру (бакалавр – магістр – доктор);
- 2) забезпеченні якості вищої освіти, зокрема створенні незалежних агенцій, що

слідкують за якістю вищої освіти в країнах-учасниках, і

3) визнанні кваліфікацій та періодів навчання, здобутих студентами в різних вищих навчальних закладах Європи.

Розроблена в рамках Болонського процесу Європейська система накопичення і трансферу кредитів для забезпечення мобільності студентів спрощує розуміння та порівняння навчальних програм і досягнень студентів. Системою запроваджено єдину міждержавну процедуру виміру й порівняння результатів навчання студентів, їх академічного визнання між вищими навчальними закладами.

Через два роки після підписання Болонської декларації, у травні 2001 року в Празі відбувся саміт міністрів освіти країн Європи, під час якого до 29 країн, що підписали Болонську декларацію, приєдналися ще 4 країни та були підтверджені й доповнені основні цілі, визначені Болонською декларацією. На конференції в Берліні у вересні 2003 року до Болонського процесу приєдналися 8 країн, а у травні 2005 року, під час конференції в м. Берген – ще 5: Азербайджан, Вірменія, Грузія, Молдова та Україна; останнім, у 2010 році, до Болонського процесу приєднався Казахстан. Таким чином, до Болонського процесу залучено 47 держав, майже всі країни-учасниці перейшли на триступеневу структуру навчання, більшість з них долучилася до Європейської системи накопичення і трансферу кредитів.

Стратегія ЄС щодо освіти та навчання отримала новий поштовх для розвитку після прийняття в Лісабоні у березні 2000 року так званої Лісабонської стратегії, спрямованої на підвищення глобальної конкурентоспроможності ЄС через економічне оновлення, вдосконалення соціальної сфери та охорону довкілля. Рада Європейського Союзу визначила для ЄС завдання на наступне десятиліття: стати найконкурентоспроможнішою та найдинамічнішою у світі економікою, яка базується на знаннях, здатна до постійного

зростання, забезпечує більше кращих робочих місць і тіснішу соціальну згуртованість. Досягнення такої амбіційної мети потребує фундаментальних реформ і глибоких структурних змін у багатьох сферах. Очевидно, що система освіти та підготовки є наріжним каменем Лісабонської стратегії і вимагає докорінних реформ не лише у сфері розробки та вдосконалення навчальних планів, а й в галузі управління вищими навчальними закладами та їх фінансування. Лісабонська стратегія визнає, що знання, які ведуть до розвитку інновацій, є найбільшою цінністю Європейського Союзу, надто в умовах глобалізації та зростання конкуренції в усіх галузях економіки. Високоякісні початкова, середня, професійна та вища освіта ще ніколи не були настільки важливими, але в сучасному світі самої лише базової освіти недостатньо. Знання і вміння працівників потребують постійного вдосконалення, щоб належним чином відповідати на всі виклики суспільства, яке постійно розвивається. Нині особливий ваги набуває термін «навчання впродовж життя». Саме таке навчання є передумовою для ефективної роботи й особистого розвитку і дає можливість кожній людині повною мірою брати участь у житті суспільства.

З метою виходу з економічної кризи та підготовки економіки ЄС до наступного 10-річчя у березні 2010 р. Європейська Комісія проголосила Стратегію «Європа 2020». Комісія визначила три ключові рушійні сили задля зростання, що мають бути реалізовані шляхом конкретних заходів в ЄС на рівні країн-членів: «розумний розвиток» (через сприяння розширенню знань, інноваціям, освіті та цифровому суспільству), «сталий розвиток» (через заохочення зростання конкурентоспроможності продукції при забезпеченні ефективного використання ресурсів) та «включений розвиток» (через підвищення участі у ринку праці, здобуття майстерності та боротьбу з бідністю).

ПРОГРАМИ ДОПОМОГИ ЄС У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Реформа у сфері освіти є запорукою успішного переходу до економіки, що ґрунтується на знаннях, і суспільства, зосередженого на розвитку людських ресурсів, до економічної конкурентоспроможності та соціально-політичної стабільності. ЄС визначив три основних напрями структурного реформування національних систем вищої освіти: навчальні програми, управління, фінансування. В рамках програм зовнішньої допомоги Європейський Союз здійснює цілий ряд заходів у сфері освіти, які доповнюють внутрішні програми ЄС і мають за мету:

- ✓ надання підтримки країнам-партнерам у сфері реформування систем вищої освіти;
- ✓ популяризація спільних цінностей і більш глибоке порозуміння між людьми та культурами;
- ✓ розвиток Європейського Союзу як світового центру вдосконалення освіти та підготовки, що сприятиме процвітанню Європи та економічному зростанню;
- ✓ поліпшення якості послуг і людських ресурсів в ЄС через спільне навчання та обмін досвідом. Особлива увага приділяється саме системі вищої освіти, яка відіграє ключову роль у житті сучасного суспільства, сприяючи соціальному, культурному та економічному розвитку, популяризації загальноєвропейських етичних і культурних цінностей та підготовці лідерів майбутнього. Європейський Союз впроваджує цілий ряд міжнародних програм співпраці у сфері вищої освіти. Сьогодні Україна бере участь у наступних програмах Європейської Комісії:

— програма Темпус, розроблена для підтримки соціальних та економічних перетворень в країнах-партнерах. Програма

сприяє розвитку в цих країнах систем вищої освіти шляхом максимально збалансованої співпраці з партнерами з країн ЄС.

— програма Еразмус Мундус – це програма співпраці та мобільності у сфері вищої освіти, спрямована на розвиток Європейського Союзу як всесвітнього центру досконалості освітнього процесу, розвиток партнерства між вищими навчальними закладами Європи і третіх країн та зміцнення міжнародних зв'язків у сфері вищої освіти через підтримку високоякісних європейських магістерських і докторських програм.

— програма Жана Моне – це освітня програма, мета якої полягає у підвищенні рівня знань і поінформованості суспільства в ЄС і за його межами в питаннях європейської інтеграції через стимулювання викладання, дослідницької діяльності та дискусій на теми, що стосуються Європейського Союзу.

Освітні програми, які фінансуються з бюджету Європейського Союзу, мають на меті надання підтримки країнам-партнерам у реформуванні систем вищої освіти відповідно до положень Болонського процесу.

ПРОГРАМА ТЕМПУС

Що таке програма Темпус?

Програма Темпус (Транс'європейська програма мобільності для університетської співпраці) – освітня програма, яка підтримує модернізацію системи вищої освіти і створює простір для співпраці в країнах – партнерах ЄС. Програма Темпус заснована 1990 року, в 2010 році було відсвятковано 20-ту річницю, а в березні 2011 року в Белграді було проведено міністерську конференцію Tempus@20. Програма Темпус фінансує міжуніверситетську співпрацю у таких сферах, як розробка навчальних програм, управління університетами, взаємодія освітян та громадянського суспільства, партнерство освіти і бізнесу, здійснення структурних реформ в системі вищої освіти.

Чому саме програма Темпус?

Програма Темпус (TEMPUS – Trans-European Mobility Programme for University Studies) сприяє налагодженню та зміцненню співпраці у сфері вищої освіти між країнами – членами ЄС та країнами-партнерами.

Темпус IV (2007–2013)

Сучасний етап – Темпус IV – є складовою загальних стратегій ЄС. У програмі Темпус IV визначено три основних напрями реформування у сфері вищої освіти, які збігаються із завданнями освітньої програми ЄС «Навчання впродовж життя» (Lifelong Learning) та узгоджуються з Лісабонською стратегією та положеннями Бонського процесу:

- ✓ модернізація навчальних програм;
- ✓ удосконалення процесів управління та врядування в системі вищої освіти;
- ✓ зміцнення зв'язків між освітою та суспільством (громадянським суспільством, ринком праці тощо).

Програма Темпус є найтривалішою: її реалізація почалась у 1990 році і відбувається поетапно: Темпус I – 1990–1994 роки; Темпус II – 1994–1998 роки; Темпус II bis – 1998–2000 роки; Темпус III – 2000–2006 роки. З 2007 року розпочався новий етап програми – Темпус IV (2007–2013).

З 2009 року за Програму відповідає Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (EACEA), яке має мандат від Європейської Комісії на управління та координацію проектів програми під керівництвом Генерального директорату Європейської Комісії з питань освіти та культури (DG EAC) і Бюро співпраці EuropeAid (Генеральний директорат Європейської Комісії з питань зовнішньої допомоги (DG AIDCO)).

В основу програми покладено усвідомлення важливої ролі вищих навчальних закладів у процесі соціального, економічного та культурного розвитку. Саме вони є джерелами спеціальних знань, людських ресурсів і центрами підготовки нової генерації політичних лідерів.

Програма Темпус IV надає можливість країнам-партнерам обирати пріоритетні напрями реформування та заохочує всіх зацікавлених виявляти ініціативу, шукати інноваційні підходи, створювати новітні освітні продукти та послуги.

Бюджет конкурсів програми Темпус IV становить загалом близько 53 млн. євро, зокрема на фінансування Східного регіону політики сусідства, куди входить Україна, виділяється 11,4 млн. євро, а з 2011 року планується зростання бюджету фінансування Програми.

Хто може брати участь у проектах програми Темпус IV?

Програма Темпус реалізується через проекти, які ініціюються, розробляються та втілюються на основі партнерства. Партнерство реалізується через консорціуми організацій-бенефіціарів, серед яких: вищі навчальні заклади, науково-дослідні інститути, міністерства, незалежні агенції із забезпечення якості освіти, державні, приватні та громадські організації, професійні мережі, асоціації ректорів, викладачів, студентів, працедавців та інші організації, які працюють у сфері вищої освіти країн – членів ЄС і країн-партнерів, а саме:

- ✓ 27 країн – членів ЄС;
- ✓ 4 західнобалканських країн та Косово згідно з Резолюцією № 1244/99;
- ✓ 16 країн – сусідів ЄС (Україна включено) та Російська Федерація;
- ✓ 5 республік Центральної Азії.

Туреччина, Хорватія, Кошишня Югославська Республіка Македонія, Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія можуть

брати участь у проектах Темпус лише на умовах самофінансування.

Вимоги до партнерств відповідно до спрямування проектів:

✓ для національних проектів – мінімум 6 ВНЗ: три університети з трьох різних країн – членів ЄС і три ВНЗ з країни-партнера (наприклад, України);

✓ для багатонаціональних проектів – мінімум 7 ВНЗ: три університети з трьох різних країн – членів ЄС і по два ВНЗ з двох країн-партнерів.

Які проекти фінансуються програмою Темпус IV?

В межах програми Темпус IV фінансуються два типи проектів:

1) Спільні проекти (Joint Projects), засновані на багатосторонньому партнерстві між вищими навчальними закладами ЄС та країн-партнерів і спрямовані на розвиток, модернізацію та поширення сучасних навчальних програм, оновлення методів викладання та навчально-методичних матеріалів; посилення ролі вищих навчальних закладів у суспільстві; зміцнення зв'язків з ринком праці, включаючи підтримку інноваційної діяльності; створення та розширення професійних мереж, удосконалення систем управління закладами, у тому числі управління фінансами, розвиток бібліотек, кадрових служб і послуг для студентів тощо.

2) Структурні заходи (Structural Measures) спрямовані на вироблення національної політики у сфері вищої освіти, розвиток і реформування окремих вищих навчальних

закладів і системи вищої освіти в цілому з метою їх наближення до європейських стандартів. Структурні заходи передбачають: реформування вищих навчальних закладів, збільшення їхньої автономії; запровадження системи забезпечення якості; запровадження ECTS; розвиток системи кваліфікацій; розроблення нормативно-правового забезпечення підтримки реформ у сфері вищої освіти; розвиток і нарощування інституційної, адміністративної та експертної спроможності для прискорення реформування освітньої сфери у світлі положень Болонського процесу; збільшення суспільної підтримки реформ, розширення кола їхніх учасників і прихильників; пропагування реформ через організацію міжнародних, національних і регіональних конференцій та семінарів.

Максимальний розмір гранту фінансової підтримки ЄС – від 500 000 до 1 500 000

євро, що становить 90% загального бюджету проекту і мінімум 10% – співфінансуван-

ня партнерства, тривалість проектів – до трьох років.

Як взяти участь у програмі Темпус IV?

Програма Темпус реалізується за принципом «знизу – вгору» (bottom-up approach) з ініціативи вищих навчальних закладів. Конкурс проектів оголошується щорічно – як правило, восени або взимку.

Оголошення про подання заявок на участь у програмі Темпус публікуються в Офіційному журналі ЄС і на Інтернет-сайті Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури http://eacea.ec.europa.eu/tempus/index_en.php.

Заявку на участь у проекті може подавати вищий навчальний заклад країни – члена ЄС, що приєдналася до Хартії Еразмус,

або країни-партнера (в тому числі України); цей навчальний заклад одночасно виступає отримувачем гранту та координатором проекту і несе повну відповідальність за реалізацію проекту.

Заявки подаються однією з робочих мов програми: англійською, французькою або німецькою і мають бути заповнені за встановленою формою. Електронна форма заявки публікується за 6 тижнів до моменту подання. Заповнена форма надсилається електронним листом, а паперова копія – поштою на адресу Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури.

Участь України у програмі Темпус

Україна приєдналася до програми Темпус у 1993 році. На той час програма була націлена на вдосконалення управління вищими навчальними закладами, розробку навчальних програм і підвищення кваліфікації викладачів, зокрема таких дисциплін, як економіка, сучасні європейські мови, суспільні науки, європейські студії та право.

На третьому етапі програми Темпус (2000–2006 рр.) відбувся перехід до нових пріоритетів і нової предметної сфери. Участь України у програмі Темпус III припала на період її приєднання до Болонського процесу і входження до Європейського простору вищої освіти, що, відповідно, позначилося на цілеспрямованості проектів.

До пріоритетних напрямів, крім економіки та бізнес-менеджменту, було включено сільське господарство, інформаційно-комунікаційні технології та екологію.

Починаючи з 2000 року, до проектів Темпус, крім університетів і вищих навчальних закладів, долучаються інші партнери – підприємства, неурядові організації, органи влади. Так, учасниками проектів Темпус в Україні стали: Секретаріат Кабінету Міні-

стрів України, міністерства освіти і науки, охорони довкілля, аграрної політики, обласні державні адміністрації та міські ради, спілки промисловців, аграрні підприємства, порти, слухацькі об'єднання та науково-дослідні інститути.

Пріоритети і напрями реалізації програми Темпус IV в Україні пов'язані, насамперед, з розвитком Болонського процесу.

Серед пріоритетів спільних проектів четвертого конкурсу було рекомендовано наступні:

✓ реформування навчальних планів і програм: модернізація початкових планів, включаючи триступеневу структуру, відповідно до Європейської системи трансферу кредитів (ECTS) та визнання дипломів;

Дисципліни: інженерія та технології, інформаційні технології, сільське господарство, матеріалознавство, соціальні науки, природничі науки;

✓ реформа управління ВНЗ: запровадження механізмів забезпечення якості;

✓ вища освіта та суспільство: розвиток партнерства ВНЗ з підприємствами; трикутник знань: освіта – інновації – дослідження; рамки кваліфікацій.

Для проектів структурних заходів було рекомендовано такі пріоритети:

✓ реформа системи врядування у вищих навчальних закладах: управління університетом та студентські послуги; запровадження механізмів забезпечення якості;

✓ вища освіта та суспільство: розвиток партнерства ВНЗ з підприємствами; трикутник знань: освіта – інновації – дослідження; рамки кваліфікацій.

Нині проекти Темпус запроваджуються майже в усіх областях України, понад 120 вищих навчальних закладів долучилися до реалізації проектів.

В межах програми Темпус IV запроваджуються 29 проектів: 5 – національних, – багатонаціональних, з яких 26 – спільні і 3 – структурні заходи. Проекти спрямовані на розроблення та запровадження навчальних програм у галузях соціальної роботи, інтелектуальної власності, космічних технологій, екологічного менеджменту відповідно до рекомендацій Болонського процесу; на розвиток освіти у сфері туризму, соціального партнерства, управління земельними ресурсами, екології; на створення освітніх центрів сучасних технологій; розвиток педагогічної мережі, співпраці університетів і бізнесу; підвищення якості управління університетами тощо.

У березні 2009 року в Україні відкрився Національний Темпус-офіс, покликаний сприяти Європейській Комісії, вищим навчальним закладам і національним органам влади в реалізації програми Темпус та інших програм, які фінансуються з бюджету ЄС і спрямовані на модернізацію та реформування вищої освіти в Україні.

Національний Темпус-офіс в Україні координує взаємодію між Представництвом Європейського Союзу в Україні, Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, Європейським виконавчим агентством з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури, відповідальним за впровадження програми Темпус, Генеральним директором Європейської Комісії з питань освіти та культури, вищими навчальними закладами, іншими зацікавленими сторонами, що залучені до реформування сфери вищої освіти в Україні, пропагування та реалізації принципів Болонського процесу, поширення інноваційних підходів в організації навчального процесу в системі вищої освіти.

Національний Темпус-офіс в Україні, поряд з іншими заходами, проводить інформаційні дні європейських освітніх програм, консультує вищі навчальні заклади щодо написання та подання проектних заявок, проводить моніторинг освітніх проектів, надає консультації в рамках діючих проектів, координує діяльність Національної команди експертів реформування вищої освіти – ініціативу ЄС, спрямовану на підтримку Болонського процесу в країнах-сусідах.

Національну команду експертів реформування вищої освіти сформовано за рекомендаціями Міністерства освіти і науки з метою забезпечення експертної підтримки та інформування вищих навчальних закладів щодо запровадження положень Болонського процесу.

Деталі – на сайті НТО в Україні: www.tempus.org.ua

Більше інформації про програму Темпус

Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури:
http://eacea.ec.europa.eu/tempus/index_en.php

Представництво Європейського Союзу в Україні (загальна інформація про освітні програми ЄС, новини програми Темпус):
<http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/>

*Національний Темпус-офіс в Україні:
Інститут лідерства, інновацій та розвитку:
9, вул. Бастіонна, 8-й поверх
Київ 01014, Україна
тел./факс: +38 044 286 66 68
ел. пошта: tempus@ilid.org.ua
<http://tempus.org.ua/>*

Що таке програма Еразмус Мундус?

Мобільність студентів та викладачів є однією із засадничих умов здобуття сучасної європейської освіти. Навчання, стажування та дослідницька робота за кордоном збагачує особистий досвід людини, надає їй можливість дізнатися більше про інші моделі набуття та розповсюдження знань, розширити коло контактів і спілкування та поглибити знання іноземних мов.

Еразмус Мундус – освітня програма ЄС, спрямована на активізацію міжнародної співпраці та підвищення мобільності студентів, викладачів, науковців європейських університетів та вищих навчальних закладів третіх країн усіх континентів. Намагаючись

перетворити ЄС на світового лідера в освіті, а європейські університети – на осередки знань та інновацій, програма Еразмус Мундус також ставить за мету сприяння взаєморозумінню між людьми, активізацію міжкультурного діалогу.

Програма Еразмус Мундус була започаткована Європейським Союзом у 2004 році для країн, які не входять до ЄС. Студенти старших курсів і науковці з різних країн, у тому числі з України, мають змогу отримувати стипендії від ЄС для продовження навчання або проведення наукових досліджень в країнах ЄС.

Що означає назва Еразмус Мундус?

Програму Еразмус Мундус названо так на честь видатного голландського вченого XV століття, гуманіста й теолога Еразма Роттердамського (1465–1536 рр.), який багато мандрував Європою, навчався та працював у різних університетах і

ще тоді, майже півтисячоліття тому, зрозумів переваги мобільності та міжнародної співпраці в освіті та навчанні. Латинське слово «mundus» означає «світ» і відображає глобальну та міжкультурну орієнтацію програми.

Чому саме Еразмус Мундус?

Програма Еразмус Мундус є відповіддю на виклики, що постають перед сучасною системою вищої освіти, – це підготовка громадян Європи до життя в глобалізованому багатокультурному суспільстві, яке ґрунтується на знаннях та освіті, підвищення якості та привабливості вищої освіти в Європі. Такі принципи відповідають Лісабонській стратегії ЄС, згідно з якою уряди країн – членів ЄС

взяли на себе зобов'язання зробити європейську економіку конкурентоспроможною і здатною до динамічного розвитку, а європейську систему вищої освіти – доступнішою та найякіснішою у світі. Програма підтримує також реалізацію Болонського процесу, сприяючи визнанню академічних ступенів і розвитку інтернаціоналізації університетської освіти.

Основні напрями програми Еразмус Мундус

Сучасний другий етап програми Еразмус Мундус розрахований на 2009–2013 роки. Загальний бюджет програми – 493,69 млн. євро для Компонентів 1 і 3 та близько 430 млн. євро – для Компоненту 2. Протягом 2009–2013 років ЄС збільшуватиме підтримку найталановитіших студентів і викладачів з країн, що не належать до Євросоюзу, надаю-

чи їм гранти на участь у спільних програмах у Європі.

ЄС вже розширив масштаби програми Еразмус Мундус до рівня підготовки докторів; планується збільшення фінансової підтримки для європейських студентів і країн Східного партнерства. Усі заходи, передбачені програмою Еразмус Мундус на період

2009–2013 роки, здійснює Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (EACEA) під керівництвом Генерального директорату Європейської Комісії з питань освіти та культури (DG EAC) і Бюро співпраці EuropeAid (Генеральний директорат Європейської Комісії з питань зовнішньої допомоги (DG AIDCO)).

Другий етап програми Еразмус Мундус має три компоненти (напрями):

Компонент 1: Спільні курси і програми Еразмус Мундус:

✓ спільні, розроблені за участю консорціуму університетів, магістерські (1a) та докторські (1b) програми;

✓ стипендії для тих студентів, які обирають ці програми;

✓ стипендії для підготовки та викладання спільних програм і проведення досліджень в рамках навчання.

Участь у цьому компоненті програми можуть брати:

✓ українські студенти або випускники, які вже здобули вищу освіту (ступінь бакалавра, магістра або їх еквіваленти), аспіранти, докторанти, молоді науковці. Той, хто бажає навчатися за програмою Еразмус Мундус має обрати програму зі списку і подати заявку, дотримуючись інструкцій та рекомендацій розробників курсу. Список курсів надається за адресою: http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/index_en.php.

✓ українські науковці та викладачі, на запрошення своїх колег з європейських університетів, теж можуть долучитися до розробки курсів і програм Еразмус Мундус (за чинними умовами, треті країни, включаючи Україну, не можуть виступати ініціаторами або заявниками на створення консорціуму та розробку курсів і програм Еразмус Мундус).

Вимоги до претендентів на стипендію програми Еразмус Мундус поділяються на дві групи:

✓ загальні вимоги до потенційних учасників: студенти повинні мати високу мотивацію і високий рейтинг у навчанні та вільно володіти іноземними мовами, що підтверджується відповідними сертифікатами;

правильно заповнити і своєчасно надіслати аплікаційну форму, надати всі необхідні документи;

✓ специфічні вимоги розробляються членами консорціуму, який готував обрану претендентом навчальну програму і веде викладання за нею.

Розміри стипендій за Компонентом 1 (за категоріями учасників): для студентів магістерської програми з ЄС – максимум 13 000 євро на рік, для студентів з країн поза межами ЄС – 24 000 євро на рік. Стипендії для докторантів однакові для всіх країн: від 61 200 до 129 900 євро (залежно від спеціалізації, типу та тривалості досліджень). Гранти на мобільність для науково-викладацького складу – максимум 14 400 євро на 3 місяці.

Стипендії покривають видатки на навчання, підручники, лабораторні роботи, проживання, харчування, проїзд, візу, страхування.

У конкурсі на 2010–2011 навчальний рік у межах курсів Еразмус Мундус 28 українських стипендіатів рекомендовано для надання фінансування. У конкурсі 2009 року перемогли 28 студентів і 8 науковців з України.

Таким чином, українці з Донецька, Дніпропетровська, Києва, Львова, Маріуполя, Одеси, Умані, інших міст отримують стипендію Еразмус Мундус та навчаються в університетах Австрії, Бельгії, Сполученого Королівства, Данії, Іспанії, Італії, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Португалії, Франції, Чеської Республіки, Швеції.

Загалом, починаючи з 2004 року, гранти на навчання за магістерськими курсами Еразмус Мундус отримали 160 українських студентів і на викладання – 27 науковців з України.

Компонент 2: Партнерство Еразмус Мундус (колишній напрям Еразмус Мундус: Вікно зовнішньої співпраці):

✓ налагодження партнерства між університетами ЄС і третіх країн з метою обміну студентами (бакалаврський, магістерський, докторський рівні) та науково-педагогічними кадрами;

✓ стипендії для студентів, викладачів, науковців з європейських вищих навчальних закладів і третіх країн.

За цим компонентом програми з конкретною метою утворюється партнерство між європейськими університетами та вищими навчальними закладами третьої країни або групи країн. Стипендії для студентів і викладачів на оплату подорожування, навчання, проведення досліджень тощо надаються, щоби сприяти досягненню мети партнерства. Передбачено двосторонній обмін, тому в рамках утвореного партнерства в українських університетах мають можливість викладати зарубіжні викладачі та навчатися студенти-іноземці.

Участь у цьому компоненті програми можуть брати:

✓ вищі навчальні заклади та науково-дослідні інститути з країн ЄС і третіх країн, але останні не можуть самостійно подавати заявки на участь від імені цілого консорціуму, партнерства або мережі – заявку подає один з вищих навчальних закладів ЄС, учасник Хартії Еразмус Мундус;

✓ студенти, аспіранти, докторанти, науковці та викладачі вищих навчальних закладів країн – членів ЄС і третіх країн.

Максимальна кількість учасників Партнерства – 20 вищих навчальних закладів (не менше 5 з 3-х різних країн – членів ЄС). Фінансування покриває видатки на адміністрування проекту – по 10 000 євро на кожного учасника Партнерства (відповідно, максимум 200 000 євро). Додатково фінансуються гранти на мобільність.

З 2004 року в межах колишньої програми Еразмус Мундус: Вікно зовнішньої співпраці, що інтегрувалася в Компонент 2 – «Партнерство», поряд з іншими країнами Україна вже вчетверте одержує підтримку від проекту під керівництвом Університету Деюсто (Deusto University), Іспанія.

Проект конкурсу 2009 року передбачав для України 98 грантів на мобільність для студентів, аспірантів, докторантів, викладачів українських університетів і вищих навчальних закладів – учасників партнерства; за проектом 2010 року для України виділено 100 грантів мобільності; крім того, 50 студентів з держав – членів ЄС мають відвідати Україну в рамках партнерства.

Українськими учасниками консорціуму були і є:

✓ Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця,

✓ Дніпропетровський національний університет,

✓ Харківська національна академія міського господарства,

✓ Львівський національний університет ім. Івана Франка,

✓ Національний університет ім. Тараса Шевченка,

✓ Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,

✓ Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського.

Детальніше про партнерство під керівництвом Університету Деюсто: <http://www.etbmu.eu/>

За результатами конкурсних відборів за період з 2007 року було надано 449 грантів на підтримку мобільності для студентів і науковців з України, які мають ступінь бакалавра, магістра, доктора, навчаються в аспірантурі, включаючи стажування викладачів.

Компонент 3: Проекти з пропагування освіти взагалі та міжнародної співпраці в освіті зокрема

В епоху економіки знань додана вартість та економічне зростання досягаються за рахунок освіти та інновацій.

Відповідно, університети перетворюються на центри, де акумулюються знання і народжуються інновації.

Проекти в рамках зазначеного компоненту спрямовані на підвищення привабливості вищої освіти в ЄС, її пропагування в третій країнах, посилення міжкультурної співпраці, поширення й поглиблення міжкультурного діалогу.

Участь у цьому компоненті програми можуть брати:

✓ вищі навчальні заклади та науково-дослідні інституції з країн – членів ЄС і третій країн;

✓ інші організації освітньої галузі, орієнтовані на підтримку розвитку сфери вищої освіти.

Мінімальний склад партнерства – мінімум 3 інституції країн ЄС та 2 – з інших країн, які можуть брати участь у програмі Еразмус Мундус.

Розмір гранту на реалізацію обраних проектів варіюється від 100 000 до 350 000 євро і становить 75% бюджету проекту, відповідно 25% – частка співфінансування.

Як взяти участь у програмі Еразмус Мундус?

Конкурси оголошуються щорічно та публікуються на офіційному сайті Виконавчого агентства освіти, аудіовізуальних засобів і культури. Вимоги щодо участі за всіма напря-

3 2007 року чотири такі проекти запроваджувалися за участю українських партнерів:

«TEA TEAM – Підготовка освітніх радників щодо посилення академічної мобільності», Міжнародний освітньо-консультативний центр.

«ISEKI_MUNDUS – Інтеграція безпеки та знань про навколишнє середовище у світову харчову науку» та

«ISEKI_MUNDUS 2 – Інтернаціоналізація і сталість мережі ISEKI», Одеська національна академія харчових технологій і Національний університет харчових технологій.

«SDPROMO II – Пропагування європейської освіти зі сталого розвитку», Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут».

Незважаючи на те, що більшість заходів в рамках програми Еразмус Мундус зорієнтовано на вищі навчальні заклади й окремих студентів, дослідників та викладачів, програма є відкритою і для інших організацій, які працюють у сфері вищої освіти, зокрема для державних установ, неприбуткових організацій, професійних асоціацій, торгово-промислових палат, підприємств тощо.

Ці організації можуть брати участь у всіх компонентах програми як партнери чи асоційовані члени. Крім того, вони можуть самостійно подавати заявки та координувати проекти в рамках Компоненту 3.

мами програми Еразмус Мундус і необхідна проектна документація знаходяться на сайті http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/programme/programme_guide_en.php.

Більше інформації про програму Еразмус Мундус

Генеральний директорат Європейської Комісії з питань освіти та культури (загальна інформація про освітні програми ЄС, зокрема про програму Erasmus Mundus): <http://ec.europa.eu/education>

Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (детальна інформація про програму Erasmus Mundus, оголошення про конкур-

си та їх результати): http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/index_en.php

Представництво Європейського Союзу в Україні: <http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/>.

Національний Темпус-офіс в Україні: <http://tempus.org.ua/>

ПРОГРАМА ЖАНА МОНЕ (MONNET PROGRAMME)

Що таке програма Жана Моне?

Програма Жана Моне – це одна з освітніх програм Європейського Союзу, мета якої полягає у підвищенні рівня знань та поінформованості суспільства в ЄС і за його межами про європейську інтеграцію через заохочення викладацької та дослідницької діяльності з цього питання, зокрема у сфері стосунків ЄС з іншими країнами та міжлюдського і міжкультурного діалогу.

Починаючи з 2007 року, програму Жана Моне інтегровано в більш загальну Програму навчання впродовж життя (Lifelong

Learning Programme) нарівні з такими освітніми програмами, як Еразмус Мундус.

У рамках програми Жана Моне Європейська Комісія виділяє кошти університетам на започаткування викладання дисциплін, пов'язаних з тематикою європейської інтеграції та розвитку наукової діяльності в зазначеній сфері. Дисципліни загалом стосуються розбудови європейської спільноти, європейського права, європейської економіки, європейської політики, історії європейської інтеграції тощо.

Що означає назва програми?

Програму Жана Моне названо на честь Жана Моне (Jean Monnet) – одного із засновників Європейського Союзу, першого президента Вищого органу Європейської спільноти з вугілля і сталі.

Основні напрями програми Жана Моне

Європейські модулі Жана Моне: короткотермінові курси з питань європейської інтеграції, які включають, зокрема, розгляд питань відносин ЄС з іншими країнами світу (обсягом не менше 40 навчальних годин на рік). Фінансується розробка та викладання короткотермінових курсів, спеціально призначених для певних категорій громадян: студентів університетів, навчальна програма яких не включає європейських студій; учителів загальноосвітніх шкіл, які відчувають брак знань про ЄС, його устрій, систему управління, історію тощо; дорослого населення, представників громадянського суспільства, які не мали можливості дізнатися про європейську інтеграцію більше. Курси можуть бути багатодисциплінарними.

Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 21 000 євро.

Професор / кафедра програми Жана Моне (Jean Monnet Chairs): створення спе-

ціальних викладацьких посад / кафедр для викладачів, які спеціалізуються на питаннях європейської інтеграції (розробляють і викладають нові курси, керують науково-дослідницькою роботою). Такі викладачі мають вести дисципліни з європейської інтеграції принаймні 90 годин на один академічний рік.

Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 45 000 євро.

Професор програми Жана Моне Ad Personam: гранти, які надаються 1) визнаним професорам, які мають доведений досвід викладання та публікації (при цьому досвід має бути хоча б частково набутим в інших країнах), та/або 2) досвідченим професорам, які тривалий час працюють у сфері європейської інтеграції, підтвердили свою репутацію науково-дослідними проектами, публікаціями, а також виступали організаторами заходів з поширення інформації про

Європейський Союз і пропагування європейських студій на постійних засадах (конференції, дебати, форуми тощо).

Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 45 000 євро.

Європейські центри вдосконалення програми Жана Моне (Centers of Excellence): підтримка діяльності центрів, утворених на базі університетів, асоціацій, мереж; заохочення до об'єднання людських та інформаційних ресурсів для проведення міждисциплінарних досліджень з питань європейської інтеграції та оприлюднення їх результатів через медіа-ресурси й комунікативно-інформаційні заходи. Кожен такий центр має працювати під керівництвом професора програми Жана Моне.

Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 75 000 євро.

Підтримка асоціацій професорів і вчених, які спеціалізуються на питаннях європейської інтеграції: фінансування асоціацій і мереж (юридичних осіб), які беруть участь в європейських студіях, заохочення їх до популяризації результатів своїх досліджень, залучення до мережі нових членів, налагодження постійного діалогу з громадянським суспільством.

Хто може брати участь у програмі?

Програму Жана Моне розроблено для вищих навчальних закладів (університетів). Щоби взяти участь у програмі, вищий навчальний заклад повинен мати офіційне визнання та акредитацію у своїй країні.

Починаючи з 2001 року, в проектах програми Жана Моне можуть брати участь університети усіх країн світу. На сьогоднішній

Як взяти участь у програмі Жана Моне?

Конкурси з відбору проектів для участі у програмі Жана Моне оголошуються щорічно, зазвичай у січні – лютому. Конкурси проводяться і координуються Виконавчим агентством з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (EACEA) за мандатом Європейської Комісії. У 2011 році конкурс було завершено 15 лютого, а реалізація проектів розпочнеться не раніше вересня.

Заявки на участь у конкурсах подаються вищими навчальними закладами безпосе-

Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 25 000 євро.

Підтримка інформаційної та дослідницької діяльності, пов'язаної з європейською інтеграцією: фінансування заходів, спрямованих на проведення міждисциплінарних досліджень і поширення знань, стимулювання академічної полеміки, активізацію діалогу з громадянським суспільством через конференції, семінари, круглі столи, «літні школи» тощо.

Максимальний обсяг гранту на 1 рік – 40 000 євро.

Багатосторонні дослідницькі групи Жана Моне: підтримка міжнаціональних дослідницьких колективів (мінімум три професори програми Жана Моне з трьох різних країн) і дослідницьких продуктів, мета яких полягає у створенні інтегрованої академічної мережі зі спільним планом проведення досліджень і багатодисциплінарної взаємодії навчальних дисциплін, пов'язаних з європейською інтеграцією, а також популяризація результатів міждисциплінарних досліджень через медіа-ресурси та комунікативні заходи.

Максимальний обсяг гранту на дворічний період – 80 000 євро.

день проекти реалізуються в 61 країні на п'яти континентах.

Крім того, у програмі можуть брати участь асоціації викладачів і дослідників з питань європейської інтеграції (залежно від типу гранту). Заявник обов'язково має бути юридичною особою.

редньо до Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури шляхом заповнення стандартної апликаційної форми. Форму заявки можна взяти з Інтернет-сайту Виконавчого агентства, де публікуються офіційні повідомлення про оголошений конкурс.

Відбір університетів для участі у програмі Жана Моне здійснюється централізовано у Брюсселі, що дозволяє застосовувати єдині критерії до відбору кандидатів з усіх

країн. При відборі проектів академічне журі, до якого входять професори з різних університетів, оцінює академічну якість кожної поданої заявки, причому ключову роль відіграє саме якість заявок. З огляду на це, Європейська Комісія не може гарантувати позитивного результату відбору тієї чи іншої заявки, але при цьому заохочує вищі навчальні заклади подавати проекти найвищої академічної якості.

Слід зазначити, що для країн та вищих навчальних закладів, у яких досі немає до-

статнього рівня викладання курсів європейської інтеграції, участь у Європейських модулях Жана Моне є найбільш логічним кроком для початку реалізації програми Жана Моне.

Обсяг фінансової підтримки з боку Європейської Комісії для викладацьких проектів Жана Моне є здебільшого символічним і становить 75%. Найважливішим є престиж і визнання того, що університет є учасником програми Жана Моне, а також можливість створення академічної мережі та приєднання до програми Жана Моне.

Участь України в програмі Жана Моне

Нині програма Жана Моне діє в 61 країні світу; понад 700 університетів пропонують курси Жана Моне, які включені до їхніх навчальних планів.

До мережі програми Жана Моне входять близько 1 500 професорів, які щорічно викладають для більш ніж 250 000 студентів в усьому світі, розроблені й викладаються 2 014 європейських модулів та курсів.

Вперше українські університети та експерти взяли участь у програмі Жана Моне у 2001 році. Наразі в Україні реалізовано та реалізується п'ять модулів програми Жана Моне, два з яких – «Основи європейського права» (2001 р.), «Результати і перспективи європейської та науково-технологічної інтеграції» (2002 р.) – викладаються в Донецькому національному університеті; один – «Розширення ЄС та Європейська політика сусідства (2005 р.) – в Ужгородському національному університеті; ще два – «Європейська економічна інтеграція» (2006 р.) та «Європейська соціальна політика та моделі соціального партнерства» – у Донецькому державному університеті управління.

Реалізовано три проекти за напрямом «Підтримка інформаційної та дослідницької діяльності»: один – «Українська та європейська синергія: прозорість, мережевість та розбудова спроможності у сфері студій Європейської інтеграції в Україні» (2008 р.) – за участі Всеукраїнської громадської організації «Українська асоціація європейських студій», другий – «Архітектура залучення Європейської безпеки: інтеграція, співпраця чи конфронтація» (2008 р.) – Донецьким державним університетом управління; третій – «Безпека людини та стратегія безпеки: європейський погляд на інституції та політику» (2010 р.) – виконується Міжнародною асоціацією інституційних студій, м. Донецьк.

У конкурсі 2010 року перемогли два українських проекти за напрямом «Професор / кафедра програми Жана Моне»: «ЄС та держави-сусіди. Назустріч асоціації між ЄС та Україною» – реалізується Національним університетом «Кієво-Могилянська академія»; «Сучасні проблеми економіки та бізнесу ЄС» – реалізується Донецьким державним університетом управління.

Більше інформації про програму Жана Моне

Генеральний директорат Європейської Комісії з питань освіти та культури (загальна інформація про освітні програми ЄС, зокрема про програму Жана Моне):
http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc88_en.htm

Виконавче агентство Європейської Комісії з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (детальна інформація про програму Жана Моне, оголошення про

конкурси та їх результати):
http://eacea.ec.europa.eu/lfp/jeanmonnet/index_en.htm

Представництво Європейського Союзу в Україні (загальна інформація про освітні програми ЄС, новини програми Жана Моне):
<http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/>

Національний Темпус-офіс в Україні:
<http://tempus.org.ua/>

Європейський Союз

doi: 10.2775/18333

ISBN 978-92-9238-009-0

9 789292 380090

вул. Круглоуніверситетська, 10
01024 Київ, Україна
Тел.: +380 (44) 390-80-10
Факс: +380 (44) 253-45-47
Веб-сайт: <http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/>
E-mail: delegation-ukraine@ec.europa.eu
delegation-ukraine-press@ec.europa.eu
(Відділ преси та інформації)